

บทบาทของรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย
Roles of the government in the development of Thailand's sustainable rice
industry

ชัยเดช ช่างเพียร, ปิยนุช เงินคล้าย

Chaidet Chongpian, Piyanus Ngermklay

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการเมือง, มหาวิทยาลัยรามคำแหง

Doctor of Philosophy in Politics, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University

Email : Cchaidett9@gmail.com

Received March 28, 2021 & Revise July 12, 2021 & Accepted June 30, 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษาบทบาทของรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าว ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานการพัฒนา และ เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มตัวแทนองค์กรภาครัฐ และ กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการศึกษาจากเอกสารและการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มและการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผลการวิจัยพบว่าบทบาทรัฐผ่านกลไกการใช้อำนาจในกระบวนการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าวอย่างยั่งยืนผ่านกลไก **ด้านการบริการ** ในการส่งเสริม สนับสนุนการยกระดับคุณภาพชีวิตชาวนาและสนับสนุนการรวมกลุ่มการผลิตข้าวตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ **ด้านการบังคับ** บทบาทอำนาจไม่พบการกระทำ **ด้านอุดมการณ์** เป็นบทบาทที่ภาครัฐที่เข้าร่วมอยู่กับกลไกอื่นๆในการแทรกแซงการรวมกลุ่มของชาวนา **ด้านการวางแผน** เชิงบูรณาการในระดับรัฐต่อรัฐ-ชุมชนต่อรัฐในการแก้ไขปัญหาอุตสาหกรรมข้าว และ**ด้านควบคุม** เป็นการใช้อำนาจในการสร้างความเป็นธรรมและสร้างความเชื่อมั่นกระบวนการสร้างตลาดข้าวอินทรีย์ผ่านการรับรอง มาตรฐานอินทรีย์สู่ตลาดผู้บริโภคชุมชนกำหนดกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของสังคม เพื่อเป็นการสร้างการบริหารของกลุ่มเกษตรกรและเป็นการให้อิสระ ปัญหาในการดำเนินงานของรัฐเกิดจากเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจในการรวมกลุ่มการทำนาอินทรีย์และภาครัฐเองขาดการบูรณาการที่ต่อเนื่องในการส่งเสริมให้ความรู้ในการรวมกลุ่มทำนาเกษตรอินทรีย์จนส่งผลให้เกษตรกรขาดความมั่นใจในแนวนโยบายแห่งรัฐ

คำสำคัญ : บทบาทรัฐ อุตสาหกรรมข้าว

Abstract

This study aims to: Study the roles of the government in the development of Thailand's sustainable rice industry; Study problems and obstacles impinging upon the operation of the development in the Development of the above issue; and To offer the approaches towards problem resolution of the above issue. It was found from the study that the respondents via in depth interview include: Export in rice trade; Experts on agricultural policy concerning government roles in sustainable rice industry in different dimensions: building up the strength of farmers; raising up rice quality and creating a balance of rice production, problems and obstacles of sustainable rice industry via the following measures: In terms of building up the strength of farmers via generating income of the farmers, reducing the costs in rice production so as to make it sufficient; In terms of raising up rice quality, there should exist a development of rice seed appropriate for each available area without toxic, health promotion, response to the needs of the consumers; In terms of building up the balance in rice project, there should exist a motivation to reduce the average in an inappropriate area and a promotion of rice consumption quantity by manufacturing into rice products; and In terms of rice value added, it is a resulting from a lack of knowledge and understanding of the development system. Approaches towards problem resolution on the roles of government in the development of sustainable rice industry includes: Public sector should build up confidence and trust among producers or agriculturists or farmers by supporting the development of resources in producing rice, whether it would be land, capital, or irrigation system in water management or rice production systematically and continuously; Public sector has to create knowledge and understanding in new farming system. This is to reduce capital, toxin-free and to emphasis on a response to consumer needs market

Keywords : Roles of the government Thailand's sustainable rice industry

1.บทนำ

สภาพปัญหาต่างที่เกิดขึ้นในภาคการเกษตรกรรมของไทยที่ภาครัฐพยายามที่จะเข้าไปพัฒนาจึงมีการก่อเกิดรัฐและอำนาจจากกระบวนการทางการเมืองอย่างเป็นกลไกที่นับวันจะมีตัวกระทำที่มีความสลับซับซ้อนและเพิ่มมากยิ่งขึ้นจากในอดีตที่มีตัวกระทำเพียง สิ่งเดียวคือภาคการเกษตรกับประชาชนหรือคนในฐานะคนในพื้นที่เมื่อเกิดการยกระดับการพัฒนาไปสู่การพัฒนาสภาพปัญหาภาคการเกษตรสู่วาระแห่งชาติ ภายได้

“โครงการพัฒนาห้วงโซ่อุปทานข้าวไทยสู่ความยั่งยืน” ที่มุ่งพัฒนาที่อาศัยแนวพระราชดำริ” ตัวกระทำที่ตามมาคือตัวกระทำที่เรียกกันว่า “รัฐ” หรือ “หน่วยงานภาครัฐ” (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2559, หน้า 3) เพิ่มจำนวนมาก อำนาจรัฐเป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน โดยอำนาจรัฐ ที่กล่าวคืออำนาจของหน่วยงานราชการที่มาจากประมวลกฎหมายปกครองหรือกฎหมายอื่นๆ ซึ่งอาจจะมาในรูปแบบของกระบวนการผ่าน “การกำหนดนโยบายสาธารณะ” และการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ ผ่านแผนโครงการหรือนโยบายต่างที่มีผลต่อองค์กร ชวนา ชุมชน การรวมกลุ่มของชาวนาในพื้นที่ต่าง ๆ ทั้งผลในเชิงบังคับ ผลในเชิงสนับสนุน เป็นต้น การเข้ามาของหน่วยงานรัฐที่เป็นหน่วยงานที่มีเป้าหมายมี วัตถุประสงค์ของการทำงานอย่างชัดเจน “ตามแนวทางพระราชดำริ” ในการพัฒนาชาวนาสู่ความยั่งยืนในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศไทยที่มีพื้นที่ในการเพาะปลูกข้าว ดังต่อไปนี้ ในช่วงแรก 1 คือการพัฒนากระบวนการนิเวศ ช่วงที่สอง คือการพัฒนา คุณภาพชีวิตของชาวนาและประชาชนในเขตพื้นที่ทำการปลูกข้าว และช่วงที่สาม คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวนาและประชาชนให้ยั่งยืนอย่างแท้จริงโดยการพึ่งพาตนเอง (โดยเริ่มต้นตั้งแต่ 2557 - เป็นต้นไป) โดยแผนพัฒนาให้พื้นที่แปลงนาของชาวนา (นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ, 2553, หน้า 23) บทบาทของหน่วยงานรัฐ กับ การพัฒนาในพื้นที่ต่างๆ ในประเทศไทย และสหกรณ์เป็นผู้รับผิดชอบ ส่งผลให้เกิดตัวกระทำที่เป็นรัฐลงสู่พื้นที่มากขึ้นการทำงานหรือการใช้อำนาจของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่นั้นๆ เป็นรูปแบบของกลไกรัฐหรือบทบาทของรัฐที่ จะสอดคล้องกับรูปแบบของรัฐที่เป็นอยู่ รูปแบบของรัฐที่กล่าวนี้คือ บทบาทด้านการวางแผน ด้านการบริการ บทบาทด้านอุตสาหกรรม ด้านการบังคับ บทบาทด้านการควบคุม (อนุสรณ์ ลิ้มมณี, 2542, หน้า 27) ที่ลงไปก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งในเชิงสภาพพื้นที่และเชิงคุณภาพชีวิตของประชาชน หากแต่ว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เชื่อมโยงกับ การดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐด้วยเช่นกัน ดังนั้นในระบอบทศวรรษที่ที่ผ่านมาของการพัฒนาที่ผ่านมาที่จะสร้างคุณภาพชีวิตและการพึ่งพาตนเองในอนาคตเป็นช่วงบทบาทอำนาจรัฐที่เข้ามาสู่พื้นที่เพื่อต้องการให้ เกิดการพัฒนาต่อยอดไปสู่เขตพื้นที่ปลูกข้าว ซึ่งการเข้ามาของบทบาทหน้าที่ของหน่วยงาน รัฐดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่สำคัญต่อผลกระทบที่ไม่คาดหวังของประชาชน และความล้มเหลวของการพัฒนาที่จะเกิดจากการซ้อนทับทางอำนาจระหว่างอำนาจรัฐ อำนาจทางสังคม หรือ อำนาจรัฐต่ออำนาจรัฐเอง ดังนั้น การศึกษาบทบาทอำนาจหน้าที่ของแต่ละส่วน จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำมาสู่การอธิบายกรอบของการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงานและพิจารณาถึงรูปแบบของกิจกรรม โครงการหรือกระบวนการต่างๆ ที่จะนำไปสู่การการใช้อำนาจรัฐของแต่ละหน่วยงานในพื้นที่พัฒนาการหาแนวทางแก้ไขกลไกของห่วงโซ่อุปทานเดิมสู่ “กระบวนการทัศน์ใหม่ที่ยั่งยืน” จึงมีความจำเป็นต้องร่วมกันเสนอแนวทางการพัฒนาในทุกมิติที่เกี่ยวข้องอย่างมีความยั่งยืน ทั้งด้านการผลิตและบริการ การเงินการลงทุน การค้า การตลาด การบริโภค และอื่น ๆ เพื่อนำไปสู่ “ภาพห่วงโซ่อุปทานใหม่” ภายใต้วิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน (อัมมาร สยามวาลา และ วิโรจน์ ณะระนอง, 2533, หน้า 67)

ด้วยปรากฏการณ์ข้างต้นแสดงถึงข้าวกับบทบาทของรัฐ จึงเป็นเหตุให้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาบทบาทรัฐในห่วงโซ่อุตสาหกรรมข้าวตั้งแต่ต้นกลางน้ำ และปลายน้ำ ที่มีกลไกพัฒนากระบวนการใช้อำนาจในตัวแสดงบทบาทในการดำเนินการที่ข้าวผ่านกระบวนการรวมกลุ่มที่เข้มแข็ง ที่ผ่านระบบการผลิตข้าว โดยผู้วิจัยใช้ตัว

แบบในการใช้กลไกในการแสดงบทบาทของรัฐผ่าน “กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ จังหวัดอำนาจเจริญ” ด้วยเหตุผลที่เลือกใช้ตัวแบบในการวิเคราะห์บทบาทภาครัฐในกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจดังกล่าวข้างต้น จะทำให้เห็นกระบวนการเกิด การก่อตัว การจัดทำนโยบาย ตลอดจนการนำนโยบายสู่การปฏิบัติที่ผ่านกลไกที่มีความหลากหลายในการดำเนินกิจกรรม เพื่อมุ่งหวังในการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าวในประเทศไทยอย่างยั่งยืน

2.วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบทบาทของรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าว ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานการพัฒนา และ เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหา

3.แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องดังกล่าวได้กำหนดแนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็นหัวข้อ ดังนี้

1) **แนวคิดในการกำหนดนโยบายของรัฐกับอุตสาหกรรมข้าวไทย** เป็นการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรที่ทับถมมาเป็นเวลาที่ช้านานจนกลายเป็นปัญหาที่มีความยุ่งยากสลับซับซ้อน ดังนั้นแนวนโยบายแห่งรัฐในการแก้ไขสภาพปัญหาดังกล่าว ด้วย (1) การปฏิรูปธรรมาภิบาลของห่วงโซ่อุปทานข้าวไทยทั้งขั้นตอนการกำหนดกติกา (นโยบาย) การสร้างกลไกการทำงาน และการกำกับและตรวจติดตามผลการดำเนินงาน (2) การบริหารจัดการข้อมูลวิจัยและองค์ความรู้เกี่ยวกับข้าวตลอดห่วงโซ่อุปทานจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อย่างมีพลวัต ผ่าน Digital data management ของ Thailand 4.0 (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2554, 29) โดยนำมาร่วมใช้ในกระบวนการต่าง ๆ อาทิ การยกระดับคุณภาพข้าว ปริมาณผลผลิตข้าวต่อไร่ การพัฒนาการรวมกลุ่มและการพึ่งตนเอง การพัฒนามาตรฐานสินค้าข้าว การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ การพัฒนาระบบตลาดเพื่อสังคม นวัตกรรมสังคม และ (3) การเชื่อมประสานข้อเสนอเชิงนโยบายจากเวทีนโยบายสาธารณะ ต่างๆ เข้ากับนโยบายของกระทรวงหลักที่รับผิดชอบในการแก้ไขปัญหา และช่วยกันพัฒนานโยบายและกลไกที่สามารถบูรณาการงานข้ามกระทรวงข้ามเครือข่าย อย่างมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพตลอดห่วงโซ่อุปทานหากสามารถกระตุ้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมแบบออนไลน์ หรือ Digital public policy จะทำให้ผู้บริหารประเทศมีข้อมูลที่เหมาะสมเพื่อการตัดสินใจดำเนินการแก้ไขปัญหาที่ดีในอนาคตต่อไป

2) **แนวคิดบทบาทอำนาจรัฐและกลไกรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าว** ภาครัฐมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นผู้นำในการพัฒนาประเทศ ทั้งในเรื่องของการพัฒนา ยุทธศาสตร์ การสนับสนุนทางการเงิน และการให้ความช่วยเหลือในการบริหารจัดการ ดังนั้นโครงสร้างทางการบริหารนับว่ามีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมการบริหารอยู่ไม่น้อย (ดิณ ปรัชญพฤตย์, 2537, หน้า10) โดยในหลักการบริหารต้องแบ่งแยกหน้าที่ความรับผิดชอบ และมอบหมายให้แต่ละหน่วยงานไปปฏิบัติ กับการสอดประสานหน้าที่ในทีนี้จึงหมายถึงเป็นการทำงานที่ร่วมกันบูรณาการร่วมกันระหว่าง รัฐ เอกชน ชาวนา ในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าว ภาครัฐจะต้องอาศัยพลังแข่งแกร่งในการพัฒนาและ

มีหน้าที่หลักในการประเมินผลเพื่อส่งข้อมูลย้อนกลับให้เป็นไปตามทิศทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ โดยในแนวคิดผู้วิจัยจึงขอสรุป บทบาทของภาครัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าว คือ บทบาทรัฐด้านการบังคับ บทบาทรัฐด้านการควบคุม บทบาทรัฐด้านอุดหนุน และ บทบาทรัฐด้านการให้บริการ

3) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป็นแนวคิดของการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าวอย่างยั่งยืนที่เน้นผลของการพัฒนาที่การเพิ่มศักยภาพที่จะมีอิทธิพลต่ออนาคต โดยมีลักษณะสำคัญ 4 ประการ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธิ์ ปยุตฺโต, 2543 ก) คือ (1) สมรรถนะ หมายความว่า การเพิ่มความสามารถและพลังในการเปลี่ยนแปลง (2) ความเป็นธรรม หมายความว่า กลุ่มต่าง ๆ ต้องได้รับประโยชน์จาก การพัฒนาอย่างทั่วถึง โดยสามารถเข้าถึงและรับสิ่งที่มีคุณค่าจากการพัฒนา (3) การสร้างอำนาจ หมายความว่า ประชาชนมีอำนาจ ทัดทานเชิงนโยบายและมีเพียงประชาชนที่มีอำนาจเท่านั้นที่จะได้รับประโยชน์จากการพัฒนา และ (4) ความยั่งยืน หมายความว่า การพัฒนา ต้องคำนึงถึงความมั่นใจที่จะอยู่ร่วมกันต่อไปในอนาคต เพราะโลกทั้งหมดต้องพึ่งพาอาศัยกัน นอกจากนั้นด้วยปัจจุบันโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วทั้งด้านบวกและลบ ดังนั้นมนุษยชาติควรที่จะสร้างความตระหนักในการปฏิบัติตนและสร้างความเข้าใจถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงไปของโลกภายนอก

4) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สายฝน ตระกลสุทฺธิย์ (2543) ศึกษาความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของการส่งออกข้าวของประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2529-2539 โดยมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการตลาดและการส่งออกข้าวของไทย วิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (RCA) ของไทย และประเทศคู่แข่งโดยทำการศึกษา 2 กรณีคือกรณีพิจารณาเปรียบเทียบสินค้าทุกประเภทที่ส่งออก และกรณีพิจารณาเปรียบเทียบเฉพาะสินค้าเกษตรที่ส่งออก และวิเคราะห์การขยายตัวของการส่งออกข้าวไทยของไทย โดยใช้แบบจำลองส่วนแบ่งการตลาดคงที่ (Constant Market Share : CMS) ผลการศึกษาปรากฏว่าทุกประเทศที่ศึกษามีค่า RCA มากกว่า 1 แสดงว่าทุกประเทศมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในสินค้าข้าวทั้ง 2 กรณีศึกษา โดย ไทย สหรัฐอเมริกา เวียดนาม จีน และปากีสถาน มีแนวโน้มความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ลดลงยกเว้นประเทศอินเดีย ที่มีแนวโน้มความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่เพิ่มขึ้น

Francesco Goletti (1996). ศึกษา ข้อจำกัดทางการตลาดในการส่งออกข้าวของเวียดนาม ซึ่งอธิบายการเจริญเติบโตของการส่งออกข้าวของเวียดนามระหว่าง ปี ค.ศ. 2532-2540 ได้ว่า เนื่องด้วย สถานการณ์ความขาดแคลนอาหารที่เกิดขึ้นในประเทศเวียดนามเป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นข้อจำกัดในการส่งออกข้าวของประเทศ ซึ่งทำให้เวียดนามยังเป็นประเทศผู้ส่งออกข้าวเป็นอันดับสองรองจากประเทศไทย มีการประมาณการที่จะพัฒนาศักยภาพการส่งออกของเวียดนาม แต่เนื่องด้วยสถานการณ์ทางการตลาดที่เป็นระบบตลาดค่อนข้างด้อยพัฒนารัฐวิสาหกิจขนาดใหญ่ไม่มีที่ที่สามารถเข้าสู่ตลาดและมีใบอนุญาตในการส่งออก แต่ผู้ค้าเอกชนและโรงสีจะเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีเครดิตจำกัดไม่เข้าเกณฑ์ตามกฎหมายการส่งออกในตลาดโลก ประเทศ เวียดนามต้องมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายล่าสุดเพื่อส่งเสริมการเปิดเสรี

ทางการค้าภายใน เพื่อส่งเสริมการแข่งขันระหว่างส่วนกลางและส่วนภูมิภาค รัฐวิสาหกิจมีการสนับสนุนแต่ต้องขยาย เพื่อให้ผู้ค้าเอกชนส่งออก

4.วิธีการศึกษาวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการสะท้อนแนวคิดใหม่ในการทำนาลดต้นทุน สนองตอบความต้องการตลาดผู้บริโภคอย่างยั่งยืน ตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องการสะท้อนสภาพปัญหาที่ตกผลึกจากผลการพัฒนาแห่งรัฐที่ชาวนาที่เป็นรัฐชายขอบต้องการแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นเองอย่างยั่งยืนด้วยแนวคิดรวมกลุ่มในการทำนาแปลงใหญ่ที่ต้องการรักษาสภาพความสมดุลแห่งทรัพยากรธรรมชาติ โดยการสัมภาษณ์เพื่อเจาะลึกที่ต้องการสะท้อนให้เห็นถึง “บทบาทรัฐ” ในการแก้ไขปัญหาให้กับเกษตรกรสู่ความมั่นคงอย่างยั่งยืน ตลอดจนเป็นการถอดบทเรียนเพื่อเป็นแนวทางในการไปปรับปรุงนโยบายแห่งรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าวสู่ความยั่งยืน

1) พื้นที่การศึกษา

ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเลือก “กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ จังหวัดอำนาจเจริญ” เป็นตัวแบบในการอธิบายกลไกการใช้อำนาจของภาครัฐผ่านกระบวนการรวมกลุ่มในการทำนา

2) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้วิจัยกำหนดไว้ จำนวน 3 กลุ่ม อันประกอบด้วย (1) กลุ่มนักวิชาการ (2) กลุ่มตัวแทนองค์กรภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการผลิตข้าว และ (3) กลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

(1) ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยรวบรวมจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้รูปแบบคำถามแบบปลายเปิดมีการเก็บข้อมูลแบบนัยหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญไว้ล่วงหน้า มีการวางแผนการเก็บข้อมูลและลงมือเก็บข้อมูลด้วยตนเอง ทำให้ผู้วิจัยสามารถควบคุมการเก็บข้อมูลในสิ่งที่ต้องการในประเด็นการวิจัยเพื่อความครบถ้วนของข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัย

(2) ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการศึกษาค้นคว้า การรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง หนังสือบทความวิชาการ และข้อมูลจากสารสนเทศ เพื่อเป็นส่วนประกอบในเนื้อหา ซึ่งนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย

4) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

(1) การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) ซึ่งมีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบชี้นำ (guided interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างของข้อคำถามที่ชัดเจนที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษามีการกำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้าง หรือเป็นการใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากที่สุด

2) เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกข้อมูลระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลได้มากที่สุดไม่ตกหล่นเนื่องจากผู้วิจัยไม่สามารถจดบันทึกได้ทั้งหมด

(3) กล้องถ่ายภาพดิจิทัล ใช้บันทึกเหตุการณ์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญและมีประโยชน์ต่อการวิจัย

(4) เครื่องมือที่ช่วยในการจดบันทึก คือ สมุดปากกา สำหรับจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ซึ่งช่วยในการบันทึกคำพูดที่สำคัญ สภาพแวดล้อม และพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

การตรวจสอบข้อมูลการวิจัย ใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือในการวิจัย โดยวิธีการแบบสามเส้าสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลและผลการวิเคราะห์จากข้อมูลที่เก็บรวบรวมที่เก็บรวบรวมไว้มีความน่าเชื่อถือ ถูกต้อง ตรงกับความจริง โดยการตรวจสอบความถูกต้อง เปรียบเทียบจากแหล่งข้อมูลหลายๆ แหล่ง ทำให้ผู้วิจัยมั่นใจว่าข้อมูลมีความน่าเชื่อถือสูง โดยมีวิธีการดังนี้ (ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์, 2554)

(1) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่งว่าเหมือนกันหรือไม่ ถ้าพบว่าได้ข้อมูลมาเหมือนกันแสดงว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มามีความถูกต้อง

(2) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล เป็นการใช่วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกันเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่นการสัมภาษณ์ การสังเกต หรือข้อมูลจากเอกสาร จากนั้นนำข้อมูลที่เก็บมาวิเคราะห์หามีข้อสรุปแนวเดียวกันหรือไม่

6) การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับกระบวนการในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) นั้น ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) มาใช้ในกระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล โดยดำเนินการร่วมกับวิเคราะห์จำแนกประเภทและเชิงการตีความโดยผู้วิจัยสรุปวิเคราะห์

5.ผลการวิจัย

1) บทบาทของรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย ในประเด็น

(1) ด้านบริการเป็นกระบวนการแรกที่เกี่ยวข้องกับชาวนารัฐจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเกษตรกรไทยด้วยการยกระดับความเป็นอยู่ของชาวนาด้วยสร้างกระบวนการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกข้าวอินทรีย์ ของจังหวัดอำนาจเจริญ ใช้หลักการ 3 ขั้น ได้แก่การนำเสนอข้อมูลพื้นฐานและสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการพัฒนา เครือข่าย และจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อขยายเครือข่ายรวมทั้งการประเมินผลกระบวนการพัฒนา เครือข่าย สู่การรวมกลุ่มในชุมชนชุมชนในด้านการผลิตข้าวอินทรีย์โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อลดต้นทุนการผลิตเป็นสำคัญ หลังจากนั้นจึงปรับเปลี่ยนและขยายแนวคิดให้กว้างขึ้น เป็นการ ผลิตข้าวอินทรีย์อย่างเต็มรูปแบบที่มีการรับรองมาตรฐานจากหน่วยงาน อย่างไรก็ตามการเข้าสู่ กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์อย่างเต็มรูปแบบนั้น มีกระบวนการที่ค่อนข้างยุ่งยาก และซับซ้อน รวมทั้งมี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการหลายฝ่ายด้วยกัน จึงทำให้มีจำนวนเกษตรกรที่

มีการผลิตข้าว อินทรีย์อย่างเต็มรูปแบบยังคงมีจำนวนไม่มากนัก รวมทั้งการสร้างเครือข่ายทั้งด้านการผลิตและการตลาดข้าวอินทรีย์ในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญยังไม่ชัดเจนเป็นรูปธรรม

(2) **ด้านการบังคับหรือบทบาทรัฐในการบังคับใช้กฎหมาย** ในกระบวนการนี้ถือว่าแทบจะไม่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม แต่จะปรากฏให้เห็นกระบวนการก่อตั้งกลุ่มเกษตรกร ขึ้นมาเป็นสองลักษณะ คือกลุ่มลักษณะไม่เป็นทางการได้แก่ กลุ่มที่มีลักษณะการก่อตั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยที่มีผู้นำหรือบุคคลจำนวนหนึ่งเป็นแกนนำได้ไปศึกษาดูงานที่กลุ่มอื่นที่สำเร็จที่อยู่ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกันหรือในเขตด้านถนนแนวเดียวกันและได้นำมาพูดคุยกันเพื่อทำกิจกรรมการทำนาเกษตรอินทรีย์ขึ้นในหมู่บ้านของตนและเชื่อมโยงไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงกัน หรือห่างไกลกันไม่เกิน 30 กิโลเมตร และ กลุ่มลักษณะทางการได้แก่ กลุ่มที่มีลักษณะการก่อตั้งที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้งตามโครงสร้างของหน่วยงานราชการและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงาน ต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน แต่กลุ่มเกษตรกรทั้งสองลักษณะต่างก็มีวัตถุประสงค์อย่างเดียวกันคือมุ่งการทำนาที่ปลอดสารเคมี ยาฆ่าแมลงหรือวัชพืช และการพึ่งพาตนเองได้

(3) **ด้านอุดมการณ์** เป็นกระบวนการใช้อำนาจรัฐผ่านหน่วยงานเกษตรจังหวัด ในการเข้าไปสร้างองค์ความรู้ในการทำนาลดต้นทุน ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจที่เกิดจากการสะท้อนความคิดที่ตกผลึกที่ยิ่งเพิ่มการใช้สารเคมีในการทำนา ผลผลิตยิ่งลดต่ำลง ต้นทุนการผลิตกลับเพิ่มสูงขึ้น ค่าตอบสุดท้ายนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของทรัพยากร โดยเฉพาะดิน การทำลายสภาพแวดล้อมที่ดั้งเดิมเคยเป็นอยู่ ข้าว อยู่น้ำของชุมชน มาสู่การทำนาแนวใหม่ที่ลดต้นทุน สร้างความสมดุลกลับคืนสู่ธรรมชาติ ด้วยการทำนาเกษตรอินทรีย์ สนองตอบความต้องการตลาดของคนรักสุขภาพเป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับข้าวมีการผลิตข้าวอินทรีย์ มีชุมชนต้นแบบการทำนาข้าวอินทรีย์ การทำนาเริ่มย้อนกลับไปหาแนวทางธรรมชาติ เริ่มมีความเข้าใจมีความรู้และประสบการณ์ที่เคยได้รับจากผลกระทบของการเปลี่ยนแปลง สร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาในกระบวนการทำนา หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้ความรู้และส่งเสริม ทำให้มั่นใจและหันมาปลูกพืชและทำนาแบบเกษตรอินทรีย์มากขึ้น

(4) **ด้านการวางแผนงาน** เป็นการทำงานเชิงบูรณาการที่มีการประชุมร่วมกันจากองค์กรภาครัฐหลาย ๆ หน่วยงานที่มีการสรุปผลในการถอดบทเรียนในการผลิตข้าวฤดูกาลที่ผ่านมา เพื่อมาร่วมกันสรุปองค์ความรู้จัดทำแผน/โครงการ เพื่อบรรจุสู่แผนพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้เกิดเครือข่ายสนับสนุนการผลิต และการตลาดข้าวอินทรีย์ที่เป็นหน่วยงานของรัฐที่เข้าใจและเข้าถึงกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่มากขึ้นส่งผลให้มีการต่อยอดการพัฒนาเครือข่าย ได้แก่ การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การหนุนเสริมของนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้อง ทำให้มีการทำงานเชิงบูรณาการร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องมากขึ้น

2) ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามบทบาทของรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย แบ่งได้เป็น

(1) **บทบาทรัฐด้านบริการ** ในการดำเนินการในระยะแรกประสบปัญหาเกษตรกรยังขาด ความรู้ความเข้าใจและยังไม่สามารถนำมาปฏิบัติหรือ แนวทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกษตรกรรายย่อยมีการผลิตข้าวอินทรีย์และจำหน่ายเอง หรืออาจมีการรวมกลุ่มของเกษตรกรรายย่อยในรูปของ สหกรณ์ มีการควบคุมดูแล

โดยคณะกรรมการ ผู้แทนเกษตรกร ที่ทำหน้าที่ควบคุมการผลิตให้ได้มาตรฐานตามที่ตลาดต้องการ แต่ไม่สามารถขายได้ด้วยเหตุผลขาดความเชื่อมั่นจากลูกค้า เพราะในการรวมกลุ่มชาตผู้นำในกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม

(2) **บทบาทรัฐด้านการบังคับ** ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการเกิดจากภาครัฐขาดการบูรณาการในการทำงาน และขาดการจัดการที่เชื่อมโยงจากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ นั่นก็คือต้องการหน่วยงานภาครัฐมาจัดกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์เพื่อการพัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิตที่ทันต่อความเปลี่ยนแปลง แม้จะมีการสร้างเครือข่ายมากขึ้น แต่ยังขาดการร่วมวางแผนการผลิต การส่งเสริม การตลาด ช่องทางการจัดจำหน่ายและการเชื่อมต่อผลิตภัณฑ์ชุมชนไปยังลูกค้า ทั้งตลาดท้องถิ่น ภายในประเทศและต่างประเทศ ขาดการเชื่อมต่อให้เป็นกลไกเชิงระบบในรูปของเครือข่าย

(3) **บทบาทรัฐด้านอุดมการณ์** ปัญหาอุปสรรคที่พบในการดำเนินตามนโยบายของภาครัฐขาดการส่งเสริมและสนับสนุนการทำเกษตรอินทรีย์อย่างจริงจัง เกษตรกรที่พร้อมจะปรับเปลี่ยนมาสู่วิถีการผลิตเกษตรอินทรีย์อย่างยั่งยืน โดยเกษตรอินทรีย์เป็นระบบเกษตรกรรมที่มีความสัมพันธ์และเกื้อกูลต่อสภาพแวดล้อมและปลอดภัยต่อสุขภาพ ขาดความมั่นใจในการทำชาวเกษตรอินทรีย์ ดังนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่บทบาทต้องใช้กลไกรัฐด้านอุดมการณ์ จะต้องหาแนวทางเพื่อเปลี่ยนค่านิยมและความเชื่อของเกษตรกรที่ยังใช้ปุ๋ยเคมี แล้วหันมาสนใจเกษตรแบบธรรมชาติ เพื่อเป็นการลดต้นทุนในการผลิตต่อไป

(4) **บทบาทรัฐด้านการวางแผน** ปัญหาที่พบในการดำเนินงานร่วมกันวางแผนแบบบูรณาการก็คือ เมื่อในการประชุมได้ข้อยุติ ไม่มีหน่วยงานใด ๆ นำสภาพปัญหาที่พบในการผลิตข้าวของกลุ่มเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ไปสู่การบรรจุไว้ในแผนเพื่อจัดทำนโยบายในการแก้ไขปัญหา ดังนั้นหน่วยงานที่ถือว่าใกล้ที่สุดของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์นั่นก็คือองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัด หรือสำนักงานเกษตรจังหวัด จากสภาพการณ์ดังกล่าวถึงแม้จะมีการประชุมวางแผนอย่างบูรณาการบ่อยเพียงใดแต่ถ้าไม่นำสภาพปัญหา ข้อต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเกษตรผลิตข้าวอินทรีย์ไปสะท้อนกลับก็ไม่เกิดประโยชน์อันใด แม้ว่าภาครัฐจะทำการส่งเสริมแต่เป็นการให้โดยทางกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ไม่ต้องการ และทางกลุ่มขาดความเชื่อมั่นในภาครัฐสุดท้ายไม่ให้ความร่วมมือ และไม่คิดหวังจะพึ่งพารัฐอีกต่อไปในอนาคต

6.อภิปรายผลการวิจัย

1) บทบาทของรัฐในการพัฒนาอุตสาหกรรมข้าวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย ในประเด็น

(1) **บทบาทรัฐด้านบริการ** การใช้อำนาจรัฐผ่านกลไกนี้จึงเป็นเรื่องของการให้การสนับสนุนและส่งเสริมในการยกระดับชาวนาด้วยการสร้างองค์ความรู้ในการทำชาวเกษตรอินทรีย์ การทำนาลดต้นทุนโดยการละเลิก ลด การใช้สารเคมี การปฏิบัติการเพื่อให้เกิดศูนย์การเรียนรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ถือเป็นการองค์ความรู้ให้กับสมาชิกภายในกลุ่มอย่างยั่งยืน

(2) **บทบาทรัฐด้านการบังคับ** เป็นเรื่องของการใช้อำนาจในเรื่องของการบังคับใช้อำนาจทางกฎหมายต่างๆ ของหน่วยงานรัฐหรือกฎเกณฑ์ของแต่ละหน่วยงานซึ่งถือเป็นบทบาทพื้นฐานในการสร้างระเบียบให้กับ

สังคม โดยการบังคับใช้กฎหมายและการรองรับกรรมสิทธิ์ต่างๆ ซึ่งในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดปรับผสมเพื่อให้เข้ากับบริบททางสังคม ในกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์เพื่อสะท้อนอำนาจรัฐ ในทางของการบังคับใช้กฎหมายและบทลงโทษตามกฎหมายหรือกฎระเบียบทางสังคมในเรื่องของการจัดโครงสร้างในการรวมกลุ่มปฏิบัติการร่วมกันของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์ มีการจัดองค์กร มีโครงสร้าง มีการจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ มีกฎระเบียบในการบังคับใช้ที่อาศัยกฎระเบียบการจัดโครงสร้างของภาครัฐ

(3) บทบาทรัฐด้านอุดมการณ์ เป็นบทบาทของหน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมอยู่กับกลไกอื่นๆ ที่ภาครัฐมีการแทรกแซงสังคมได้อย่างสมบูรณ์แบบ โดยผ่านทางทำให้ความรู้แก่เกษตรกรเป็นการสร้างรูปแบบของความรู้ การเรียนรู้ที่แตกต่างออกไปจากเดิมในการทำนา และเสมือนรัฐต้องการสร้างแรงจูงใจให้เปลี่ยนแปลงการทำนาจากแบบเดิมที่มีต้นทุนสูง มาสู่การทำนาลดต้นทุนโดยการกลับสู่สภาวะดั้งเดิมในการทำนาที่ใช้วัสดุทางธรรมชาติ ละ ลด เลิก ใช้สารเคมีทุกชนิด นั่นก็คือการทำนาข้าวเกษตรอินทรีย์

(4) บทบาทรัฐด้านการวางแผนงาน

เป็นการทำงานที่ภาครัฐใช้การวางแผนในหลายระดับ ทั้งฝ่ายหน่วยงานรัฐ – รัฐและ ฝ่ายชุมชน - รัฐ เพื่อให้กลไกของรัฐในด้านการวางแผนสามารถที่จะเดินต่อไปได้ รัฐเองจำเป็นต้องกำหนดกรอบใหญ่ๆ ไว้เพื่อให้แต่ละส่วนดำเนินกิจกรรมและกำหนดกรอบของกลุ่มตามเป้าหมายที่รัฐกำหนด ซึ่งในการดำเนินงานเช่นนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการร่วมมือของทั้งสองฝ่าย แต่ภายใต้การร่วมมืออำนาจของรัฐที่ลงไปแทรกแซงอาจจะเข้าไปในรูปของการตกฉีกสภาพของปัญหาของกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ ในการพัฒนาต้นแบบการทำนาเกษตรอินทรีย์ที่เหมาะสมคือ ต้นแบบการทำนาเกษตรอินทรีย์แบบแนวคิดทฤษฎีใหม่

(5) บทบาทรัฐด้านการควบคุม เป็นในเรื่องของการใช้อำนาจของหน่วยงานภาครัฐในส่วนของการดำเนินงานสร้างความเป็นธรรมและควบคุมปริมาณของสารเคมีในการผลิต การควบคุมในการสร้างความเป็นธรรมในการอยู่ร่วมกันของเกษตรกรในกลุ่มเครือข่ายวิสาหกิจเกษตรอินทรีย์นั้น การกำหนดกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันของสังคมเพื่อเป็นการสร้างการบริหารของกลุ่มเกษตรกรและเป็นการให้อิสระแก่ชุมชนในการจัดการตนเองโดยที่รัฐไม่จำเป็นต้องเข้าไปใช้อำนาจในการควบคุมโดยกฎหมายหรืออำนาจเด็ดขาดตายตัว การใช้อำนาจของชุมชนเป็นเรื่องของการใช้ความสัมพันธ์กันภายในชุมชนในการควบคุมการใช้ทรัพยากรในการทำนา ร่วมกันกลไกควบคุมในเรื่องของการใช้สารเคมีในการผลิตนั้นรัฐได้ใช้การควบคุมผ่านสามทางด้วยกันได้แก่ ทางกลไกด้านการให้บริการหรือสนับสนุนส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐผ่านทางกลุ่มเกษตรกร การอบรมให้ความรู้แก่เกษตรกรซึ่งก็เป็นอีกส่วนหนึ่งของกลไกรัฐด้านการให้บริการเหมือนกัน สามคือการควบคุมผ่านทางจัดการในรูปแบบของกลุ่มทางสังคมหรือชุมชน

บทสรุป กลไกด้านบริการจะใช้มากที่สุดด้วยเหตุผลจากสภาพการตกฉีกของสภาพปัญหาแห่งความเสื่อมของทรัพยากรดินทำให้ชาวนาเกิดการรวมกลุ่มในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในการปลูกข้าวเพื่อลดสภาพปัญหาทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาสภาพชีวิต จึงทำให้เกิดการทำนาลดต้นทุนเพื่อลดค่าใช้จ่ายเพิ่มรายได้ด้วยการทำนาเกษตรอินทรีย์ เพื่อสนองตอบตลาดผู้บริโภค กลไกด้านอุดมการณ์ที่ภาครัฐพยายามเข้า

แทรกแซงที่สมบูรณ์แบบในการเข้าไปสร้างองค์ความรู้สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในการทำนาลดต้นทุนที่รักษาสภาพแวดล้อม **กลไกด้านการวางแผนงาน** เป็นการทำงานที่ภาครัฐใช้รูปแบบบูรณาการทำงานร่วมกันเพื่อถอดบทเรียนนำไปสู่แผนปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐที่ถูกนำมาแก้ไขปัญหให้กับกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์จังหวัดอำนาจเจริญ และสุดท้าย**กลไกด้านบังคับ**แทบจะไม่มีการใช้อำนาจในลักษณะดังกล่าวเลย

7.สรุปผล

จากผลการวิจัยรูปแบบแนวคิดการแก้ไขสภาพปัญหาที่เกิดจากภาคประชาชนเองประสบปัญหาในเรื่องการผลิตข้าว จึงเกิดแนวคิดในการจัดการตนเองโดยหาพื้นที่ใช้อำนาจการจัดการตนเองแทนภาครัฐ เสมือนดังบทบาทจากภาครัฐที่เคยกระทำแทนมาทำเองโดยบทบาทรัฐเองมีได้ชัดเจน (รงค์ บุญสวยขวัญ, 2557, หน้า 68) แต่ในทางกลับกันภาครัฐจะเข้ามามีบทบาทในการแทรกแซงให้การช่วยเหลือสนับสนุนทั้งในรูปแบบของทุน รูปของการเข้ามาให้ความรู้ในเรื่องของเกษตรกรอินทรีย์ และดึงภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดในเรื่องของข้าวอินทรีย์ จนเสมือนว่าจังหวัดอำนาจเจริญเป็นต้นแบบของการทำนาลดต้นทุน ปรากฏจากสารเคมีทุกประเภท สามารถสร้างความยั่งยืนด้านรายได้โดยที่บทบาทภาครัฐเป็นเพียงพี่เลี้ยงในการเสริมสร้างและแก้ไขปัญหาที่ภาคประชาชนไม่สามารถจัดการทำได้ และประโยชน์ที่สามารถจะนำไปใช้ได้

- 1) จังหวัดเองน่าจะนำองค์ความรู้ที่ได้จากกลุ่มเกษตรกรอินทรีย์ จังหวัดอำนาจเจริญ ไปถอดบทเรียนในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัดโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นน่าจะนำปัญหาอุปสรรคสู่แผน/ยุทธศาสตร์ ขององค์กรและนำงบประมาณมาสนับสนุนในการดำเนินงานของกลุ่ม
- 3) เกษตรจังหวัด/เกษตรอำเภอ จำเป็นอย่างยิ่งจะต้องเข้ามาให้ความรู้ในเรื่อง ปุ๋ยอินทรีย์ การทำนาสู่การรับรองมาตรฐาน ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล

8.ข้อเสนอแนะ

(1) บทบาทรัฐควรใช้กลไกอำนาจในการจัดการกลุ่มองค์กร ในการเข้ามาหนุนเสริมให้ความรู้และพัฒนากระบวนการ ผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรอย่างจริงจังและต่อเนื่อง โดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและสามารถลด ต้นทุนการผลิตได้เพื่อให้กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์ของเกษตรกรได้มาตรฐานมากยิ่งขึ้น และควร กำหนดเป็นนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกษตรกรมีการปลูกข้าวอินทรีย์อย่างต่อเนื่อง และมีการให้ความรู้ในด้านการวางแผนการผลิต จัดพื้นที่ในการผลิต เพื่อสืบทอดภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่ทรงคุณค่านี้

(2) บทบาทรัฐควรผ่านศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตร กรมการข้าว เกษตรจังหวัด ควรให้ความรู้สนับสนุน และส่งเสริมให้ เกษตรกรใช้สารอินทรีย์ทดแทนการใช้สารเคมีในการผลิตให้มากขึ้น รวมทั้งมีกระบวนการสนับสนุน ส่งเสริมเกษตรกรให้มีความรู้และสามารถเข้าสู่กระบวนการผลิตข้าวอินทรีย์อย่างเต็มรูปแบบให้เป็น รูปธรรม

(3) บทบาทรัฐผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นสำนักงานพาณิชย์จังหวัด และการค้าภายในจังหวัด อุตสาหกรรมจังหวัด ควบบูรณาการการทำงาน ร่วมกันและควรมีนโยบายและจัดทำยุทธศาสตร์ ในการส่งเสริมการจำหน่ายข้าวอินทรีย์ให้แก่กลุ่ม เกษตรกรอย่างเป็นรูปธรรม โดยจัดทำฐานข้อมูลทั้งด้านการผลิต และการตลาดข้าวอินทรีย์ให้เป็นปัจจุบัน และจัดให้มีโครงการพัฒนาศักยภาพด้านการตลาดในทุกมิติเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการ แข่งขันให้แก่เกษตรกร รวมทั้งมีการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร ด้านการตลาด และความต้องการผลผลิตทางการเกษตร มีการไหลลื่นและกระจายไปสู่ เกษตรกรผู้ผลิตอย่างทั่วถึง และทันต่อสถานการณ์เพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูล ข่าวสารในการวางแผนการผลิตให้สัมพันธ์กับฤดูกาล และความต้องการของผู้บริโภค

(4) ด้านนโยบายของรัฐส่วนกลางขาดการต่อเนื่อง เป็นผลมาจากการเปลี่ยนทีมบริหารหรือความไม่มั่นคงของการเมืองส่งผลมาสู่ความต่อเนื่องของนโยบายและกิจกรรมของหน่วยงานรัฐ เพราะการลงทุนในการทำนาระบบกลุ่มจะต้องเป็นการสร้างความต่อเนื่องของการทำกิจกรรมไปเรื่อยๆ เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรมีความมั่นคง ทำให้งบประมาณที่ลงไปก่อนหน้านี้เสียประโยชน์พร้อมทั้งขาดการติดตามและดูแล ดังนั้นการกำหนดกรอบนโยบายในส่วนของการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจนและการต่อเนื่องของนโยบายจำต้องเกิดขึ้นต่อเนื่อง

9.เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2554). อุตสาหกรรมข้าวแปรรูป. สืบค้นเมื่อวันที่ 18 มกราคม

2560 จาก http://libdcmis.nida.ac.th/ejournalpni2/pni00/INDX/INDX_2544_09-10/INDX_2544_09-10_COVER-003.pdf.

ขจรศักดิ์ บัวระพันธ์. (2554). วิจัยคุณภาพไม่ยากอย่างที่คิดสถาบันนวัตกรรมเรียนรู้. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ดิณ ปรัชญพฤทธิ. (2537). องค์การบริหาร. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รงค์ บุญสวยขวัญ. (2559). กรอบแนวคิดเพื่อการอธิบายและข้อค้นพบวัฒนธรรมข้าวชาวลุ่มน้ำปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ในสารอาศรมวัฒนธรรมวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2559.

รงค์ บุญสวยขวัญ. (2557). การจัดการทางสังคม: การจัดการองค์กรประชาชน การจัดการองค์กรทางสังคม การจัดการองค์กรที่ไม่ใช่รัฐ การจัดการองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม พิมพ์ครั้งที่ 3 นครศรีธรรมราช: สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

สายฝน ตระกลสุทรัพย์. (2543). ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบการส่งออกข้าวของประเทศไทยในปี 2529-2539. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชา เศรษฐศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ ปยุตฺโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (นิพนธ์ พัวพงศกร และคณะ, 2553.)

อัมมาร สยามวาลา และ วิโรจน์ ณ ระนอง. (2533). ประมวลความรู้เรื่องข้าว. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย.

อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (2542). รัฐสังคมและการเปลี่ยนแปลง: การพิจารณาในเชิงอำนาจนโยบาย และเครือข่ายความสัมพันธ์. โรงพิมพ์เดียนตุลา.

Francesco Goletti. (1996). Rice market liberalization and poverty in Vietnam. Washing DC: International Food Policy Research Institute.